

Czinke Ferenc

Fővédnöki székfoglaló a Sárospataki Diákegylet közgyűlésén, 1989

A Sárospataki Diákegylet az átmenet korának szülötte volt. Közel háromszázötven tagot számlált, 15-25 év közötti fiatalokat, akik akkor vagy korábban Sárospatak valamely közép- vagy felsőfokú oktatási intézményében tanultak. Az 1989. március 12-én alakult szervezet létrehozói megfogalmazták: "egyletünk feladata a haladó pataki hagyományok tisztaságának ápolása, továbbadása, a halódó hagyományaink új-jáélesztése, a pataki szellemiség vállalása, megtartása." Ennek jegyében állt össze a cselekvési program, s ehhez nyerték meg fővédnök-ként Czinke Ferenc festő- és grafikusművészt, Munkácsy Mihály-díjas Kiváló Művészt. A tavaly novemberben elhunyt mester 1926. november 4-én született a bodrogközi Nagyrozvágy-Meszesketanyán. Tanulmányait a Sárospataki Tanítóképzőben, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatta. Salgótarjánban és Tihanyban élt és alkotott. 1990-ben a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola

címzetes főiskolai tanárrá választotta. Az alábbi előadását, amelyet 1989. augusztus 6-án a Sárospataki Diákegylet közgyűlésén fővédnöki székfoglaló beszédként mondott el, több ok miatt közöljük. Egrészt azért, mert stílusában és tartalmában jól tükröződik a rendszerváltozásban helyét kereső magyar értelmiség egyfajta világszemlélete, a múltértelmezés problematikája, a szunnyadó vágyak és a korábbi meghiúsult várakozások közötti ellentét. Közöljük azért is, mert itt hangzott el először a Zempléni Múzsza című regionális folyóirat létrehozásának terve. Ekkor fogalmazta meg a művész a Nemzedéki Népfőiskola gondolatát is, amely később a hagyományos pataki szerveződési formákkal ötvözve megvalósult, és új életet lehel a máig élő pataki népfőiskolai mozgalomba. S végül, de nem utolsósorban emlékezünk a művész születésének évfordulójára is, hiszen Czinke Ferenc a napokban lenne 75 éves.

Kedves Barátaim!

Úgy néz ki, minden összekuszálódott körülöttünk. Történelmünk formálásában, alakulásában, mindig nagy szerepe volt kultúránknak; abban, hogy igazodásunk, beilleszkedésünk, fennmaradásunk, Európához kötődésünk önálló népként, anyanyelvünkkel és sajátosan kultúrálódni akaró alkatunkkal ide kötődhattünk Európa küszöbénél beljebb, e földrész szívétájékához - mert ott vagyunk.

Több, mint évezrede védekeznünk kellett, s ez alaptermészetünké vált. A védekezésben mindig szélárnyék után vágytunk, szövetségeseket kerestünk, de geopolitikai helyzetünk legtöbbször a zsákutcát kínált, szuverénitásunk feladását, belső önemésztő harcaink sokszor a sodródás medrébe vezettek bennünket. Az európai kiskapu védelme úgymond érdemünk is, ha megmentettük Európa építészeti kincseit, nyelvi, nemzeti értékeit - ma is vigasztaló - bár nekünk alig maradt valamint a pusztítások után; míg a kapun túl háborítatlanul fejlődhetek nemzetek, addig nálunk az útszéli eperfákat is kivágták. Nekünk mindig mindent előlről kellett kezdenünk, mindig a ciberesárból kikeményezni, pedig mindig csak azt akartuk, hogy a nemzet élve maradjon, ha voltak is téves utak, hiszen

politikai konstellációk, hatalmak, másokat is bevitték az áradásokba, de ez nem vigasztaló! Csupán az, aki történelmünket ismeri, az tudja: ma is feszültségteremtően konstatálhatjuk a helyzetet, az I. világháború óta. Anakronisztikus helyzet! A kisantant leve-ri a Tanácsköztársaságot, Trianonnal fizettünk érte, területünk kétharmadával. A II. világháború még lendített egyet rajtunk, pedig sodródásunk oka éppen az előbbiben van! Küzdelmeink, újraéléseink mindig újjáteremtő továbblépésre kényszerítettek bennünket, hasonlítani a kataklizmáktól megmenekültekhez, így léphettünk mindig megkésettén európai lábnyomokba. Így aztán a megisméltendő vereségek ellenére is, kulturális értelemben századokra érvényes nyereséggel lettünk gazdagabbak! Így lett veretesebb kultúránk, azaz demokratizálódott, mert a felismerés bizonyossá tette: a nép művelése, művelődése nélkül a nemzet nem léphet előre. Ez lett fennmaradásunk egyik mozgató rugója is, szerencséje is! A művelődés mozgalmakban öltött testet, azaz vallási és politikai mozgalmakkal összefonódva, azokkal szoros kapcsolatot teremtve, egymásra hatva, egymástól okulva fejtették ki társadalmi hatásukat. A felvilágosodás, a reformkor, a II. világháború előtti korszak művelődési mozgalmai: a népi írók moz-

galma, a Soli Deo Gloria által szervezett szárszói táborozás nyomot hagyó hatása, a Nyugat, a falukutatók, a szuplikációs diákok, a népfőiskolai mozgalom, akár agrárkultúránk felzárkózása, az Aranykalászos Gazdattanfolyamok országos eredményei felsillantották reményét a demokratizmus, a munkakultúra eljövendő útjának. Ezek a mozgalmak a népművelés szorgalmazásának gyakorlatával váltak egész nemzetünk előreivő és élesztő kovászává, megteremtve a mai történelem, így a magyar művelődéstörténet nagy korszakait. Természetesen a társadalmi szerkezet, a társadalmi rend alapjaiban való megváltoztatására nem volt lehetőség. Az elbukott forradalmak, vagy az említett mozgalmak szelleme sokszor betiltásuk ellenére is tovább él a népben, a szellemi élet reprezentánsaiban, így maradhott meg a kultúrán belül folytonosság, mely biztosította a népszükségleteknek az európaisághoz való felsorakozását, követelte tudomásulvételét. Ez a tudomásulvétel a felszabadulás után kapott zöld utat, azaz beteljesedést, ha másra nem, a folyamatra, a néphatalom szellemi birtokbavételére is. Az a hatalom, amely a népet kirekesztette a politikai hatalomból így cselekedett a művelődés ügyében is. Ezért a birtokbavétel elementáris erővel bírt - átéltem - jó és találó megfo-

galmazásban öltött testet a "Fényes szelek-ben!" A súlyos terheket örökölt ország a legfontosabbakban kellett, hogy birtokba vegye új, akkor feltárulkozó világát. Megszüntetni az analphabetizmust, a szellemi koldusok országát, megszüntetni az alacsony iskolázottsági fokot, az antidemokratikus iskolarendszert, a belső arányaiiban eltorzult felsőoktatást, életre keltetni egy demokratikus szabadművelődést, megszüntetni a falu elmaradottságát, kulturális elhagyatottságát. Örököltük a régi rendszer ellenére létrejött magasfokú szellemi értékeket is Ady, József Attila, Veres Péter, Németh László, Illyés Gyula, Sinka István, Bartók, Kodály, Derkovits, Radnóti szellemét, az agrárszocialista mozgalmak közösségtudatát, a munkásosztálytól kiindult társadalomkritikai és szolidaritásérzetet, társadalmi tudást. Az addig elnyomott tömegeket fel kellett zárkóztatni a kultúra értékéhez, fel kellett fedeztetni a néppel saját értékeit, továbbépítendő kultúrája értékeit, azaz gazdag népművelését, munkakultúráját. Szellemeikre kiéhezett népünk soha nem látott szorgalommal itta magába a tudást - egy nagyobb grádiccsal utána lépni mohóságával - az elszalasztott lehetőségeket. Szellemi forradalmunk azonban megbicsaklott egy szektás, dogmatikus türelmetlenségben és ide-

ológiai zsákutcában. Egész közéletünket áthatotta a gyanakvás, vulgarizálás, megideologizálás, a tömegesség hangoztatása mellett a nemzettudat és demokratizmusunk szenvedett csorbát, kihűlt a lélek, egyszerűen elfelejtették történelmünket - a honnan jövünk és hová tartunk nagy kérdéseit! Megszűntek az önkéntes emberi társulások, a monogám családtól a kisközösségekig; az alulról jövő kezdeményezések egy falanszterbe torkolltak, aminek természetes következménye lett 1956 nemzeti zavara, amikor ki- és elszabadultak a nemzet sorsáért aggódó gondok, nyomukban az indulatok, köomlásos külső nyomások, sanda egyetértések és hazug szándékok. A nagyhatalmak és a körülöttünk élők asszisztálása mellett kellett felépíteni, kiokkumulálni a "legelfogadhatóbb barakk" koncepcióját. Népünk legjobbjai éppen a közművelődésben elindított, a gazdaságban kifundált reformfolyamatban hitték a kézi-vezérlést felcserélni egy a kollektív gondolkodást megcélzó, a nemzettudat rehabilitációját elindító politikai, nemzeti szuverénitást igénylő akarattal.

Létrejött tehát a pluralizmus, ahol a demokráciát gyakorló országok példáján okultan egy egész nemzetben gondolkodva olyan helyzet teremtődött, melyben világossá vált, hogy nem lehet a kultúráról a nép nélkül és a

hovatarozandóság bizonyossága nélkül dönteni! Hogy egy egész nemzetet megmozgatott ez a hirtelen jött felismerés, ez lehetőség! Lehetősége annak, hogy a világpolitikai helyzet éretté vált arra, hogy egy új reformkorszak bizonyítsa: előregegnenek emberek, előregegnenek elméletek. Hogy a nemzet újra azonosíthassa saját arcát, hogy önmagát a világhoz viszonyítottan megvalósítsa, hogy az európai anyakultúrához, mint bölcsőjéhez visszataláljon. Jobb szó híján: új fényes szellők ideje következett el! Gombamódra szaporodnak, keletkeznek és megszűnnek intézmények, szervezetek, egyesületek, átalakulóban van egész szellemi életünk, s a konvergencia belső törvényei szerint alakul, tisztul egy új világképünk, azaz forradalmi időket élünk. Itt jutottunk el ahhoz a belső kényszerhez, ami egyletünket is létrehozta, mintegy utat engedve önmegvalósításunknak, miután a múlt idő történelmileg is igazolja. Sárospatak diáksága évszázadokon keresztül melegágya volt a titkos és legális egyleti, szervezkedési formának, s mindig a progresszív akarat jegyében. A felszabadulás utáni ifjúsági szervezetek szerepe, életünkre ható sematizmusa életidegenné sikeredett, kiüresedett programvilága kényszerhelyzetet teremtett. Létrehozni azokat a kisközösségeket, amelyek

szinkront tudnak teremteni a kultúra mai állapotában, amit sajátunknak tart-hatunk, amihez közünk van. Ezek nem konzerválják a jelent, hanem együtt léphetnek az új törekvésekkel, minden haladó, előremutató kezdeményezés-sel, s ugyanakkor rendszerbe foglal-ják és frissen tartják a kialakuló gy-a-korlatot.

Lényege, hogy meghatározó arca le-gyen egyletünknek, a társadalom mai helyzetéből kiindultán, azaz művelt-ségi fokunk a világhoz mérten való frissen-tartása, naprakészen, abban az alapgondolatban, hogy a kultúra to-vábbi demokratizálását segítse elő a közművelődés hagyományos és új for-mái, keretei között. Ez a demokratiz-mus kulturális, tudati feltételeinek to-vábbfejlesztését is szolgálja, s ez ép-pen rajtunk keresztül kihat majd a ter-melésre, a munkakultúra fejlesztésére is, természetesen a művelődési folya-matok egészére. Célunk a nemzeti kultúra és az egyetemes kultúra érté-keinek gyümölcsöző kimunkálása, bir-tokbavétele a részvételben, az alkotás-ban és a terjesztésben. Így bontakoz-hat az alkotóképesség, a felelősség. Fontos feladatunk hozzájárulni a tel-jes személyiség fejlesztéséhez, hogy önmegvalósításunk értelmiségi ké-szenlétet eredményezzen, hogy a szel-lemiség minden területén ott legyünk európaiságunk tudatával Európa élvo-

nalához felzárkózva, szerves alkotó-részként azt is gazdagítva, hozzáadva nemzeti sajátosságaink, karakteriszt-i-kus értékrendjét, általános érték-ké vált eredményeit. Részvétel a társadalmi mozgásban, cselekvő részvétel, a sze-mélyiséget elvezetni egy kvalitásosabb életszinthez a képességek kimunkálá-sában. Ez pedig azt követeli meg, hogy alapos átgondoltság, rátermett, elkö-telezett meggyőződésen alapuló elhi-vatottság, mint messzebb tekintő tár-sadalmi feladat vezéreljen bennünket egy, az egylet által létrehozandó auto-nómiában, ahol a hitek és meggyőző-dések nem zárják ki egymást abban, hogy mindenki önmagára találhasson. Feladatunk, hogy a meglévő indula-tokat, a tisztességgel teljes ten-niakarást, a társadalmi haladást szol-gáló energiává változtassuk.

Természetesen, nem könnyű a dol-gunk. Meg kell teremteni az egyletnek önmaga autonómiája gazdagításául saját karakterét, olyan tartalmat és módszert, ami nálunk jellemző lehet! Nem elhanyagolható, hogy milyen fontosnak ítélt közművelődési irány-pontokhoz tudja kötni jövőendő tevé-kenységét! Ezek között első, hogy rendszerbe foglalja a patakiság elvi és személyreszóló kataszterét. A Ki Ki-csodához hasonló kiadványban napra-készen dolgozza fel, s regisztrálja, kik végeztek Sárospatakon, s a nagyobb

eredményt elérőket, legyen az hazai, vagy külföldi tudományos, művészeti eredmény. Ez növelné a lokálpatriotizmust, a megjelenés ténye kötné azokat, akik itt tanultak, hogy "pataki diák"-nak vallhassák magukat szerte a világban, de megmutatná azt is hogy Patak milyen értékkel szolgált a nemzet, a világ számára! Ennek a nem kis feladatnak profi gyűjtő és rendszerező munkára van szüksége. Az UNESCO-n és a Külügyminisztériumon keresztül fel kell kutatnunk és feltérképeznünk a volt pataki diákokat, egyes országokban kiépíteni a pataki diákhálózatot, mint az egyesület képviselőjét. Erre a munkára, ha a Közgyűlés jóváhagyja, egy szerkesztőbizottságot kell létrehozni, aminek elsőrendű feladata a lexikonszerű kiadványon túl, a *Zempléni Múzsza* szerkesztése. A tényleges munka akkor indulna, amikor a Nemzedéki Népfőiskolához megkapjuk az állami támogatást, mert itt függetlenített, főmunkaidős szerkesztőre van szükség, nagy és rendszeres a feladat, a megjelenés, mert ezt a kéthavonta megjelenő irodalmi, művészeti folyóiratot a négy város vonzásában komoly szerkesztői munka életben tartani. Minden tevékenységünk egymásba kapcsolódik, azaz egymásból nő át a másikba. Legfontosabb csomópont, amihez köthetjük az Egyesület működését, a Sárospa-

taki Diákegyelet Nemzedéki Népfőiskolája. Pályázatunkat benyújtottuk, mert itt a program és módszer együttvalósága bizonyítaná a fentieket. A természetesen működő egyesületi munka tehát három fontos tevékenységi formához kapcsolódna:

1.) Pataki Ki Kicsoda? (International Biographical Centre, Sárospatak - Cambridge CB2 3QP, England) Világkiadvány, gazdasági szempontból is megéri. Fontos alap lenne az Egyesület működtetéséhez.

2.) *Zempléni Múzsza* – almanachszerű, inkább folyóirat Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs, Tokaj kiadványa.

3.) A Sárospataki Diákegyelet Nemzedéki Népfőiskolája.

Kérem a közgyűlést, hogy indító elképzeléseimet vitassa meg, s a végleges elképzelésekben megállapodva határozatban rögzítse azt. Tisztelettel megköszönöm ezúton is a bizalmat fővédnöki tisztemhez, remélem Sárospatakért, patakiságunkért minden erőmmel, sikeresen munkálkodhatom a tiszta célok, nemzeti felemelkedésünk és emberi önmegvalósító értékteremtésünk érdekében.

(A dokumentum a Sárospataki Diákegyelet irattárában 48/1989. számon található, bevezette és közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor.)